

USTAWA
z dnia 25 listopada 1986 r.

o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych

Rozdział 1
Przepisy ogólne

Art. 1.

Opracowano na pod-
stawie: Dz.U. z 1989
r.(tj.) Nr 25, poz. 137
i Nr 74, poz. 441, z
1990 r. Nr 36, poz.
206, z 1991 r. Nr 7,
poz. 24, Nr 104, poz.
450 i Nr 110, poz.
474, z 1994 r. Nr 84,
poz. 385, z 1995 r. Nr
4, poz. 17, Nr 85, poz.
426; z 1997 r. Nr 121,
poz. 770; z 1998 r. Nr
106, poz. 668, Nr 108,
poz. 684.

Ubezpieczenie społeczne zapewnia ubezpieczonym i członkom ich rodzin świadczenia pieniężne z tworzonych na ten cel funduszów.

Art. 2.

1. Ubezpieczenie społeczne obejmuje świadczenia pieniężne:

- 1) w razie macierzyństwa,
- 3) w razie niezdolności do pracy z powodu choroby lub inwalidztwa, pkt 2 skreślony
- 4) emerytalne,
- 5) w razie śmierci.

2. Zakres świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz zasady i tryb ich przyznawania poszczególnym grupom ubezpieczonych określają odrębne przepisy.

Art. 3.

Państwo gwarantuje wypłatę świadczeń przysługujących z ubezpieczenia społecznego.

Art. 4.

1. Ubezpieczeniu społecznemu podlegają wszyscy pracownicy.

2. Nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu określonymu w ustawie:

- 1) obywatele państw obcych, których pobyt w Polsce nie ma charakteru stałego i którzy są zatrudnieni w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych, misjach, misjach specjalnych lub międzynarodowych instytucjach, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej,
  - 2) małżonek zatrudniony w zakładzie pracy prowadzonym na własny rachunek przez drugiego z małżonków,
  - 4) dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione, rodzeństwo, rodzice, macocha i ojczym, osoby przysposabiające, wnuki, dziadkowie, teściowie, dziecięce, synowe, bratowe, szwagierki i szwagrowie osoby prowadzącej na własny lub wspólny rachunek zakład pracy, zatrudnio-
- pkt 3 skreślony

ne w takim zakładzie i pozostające z taką osobą we wspólnym gospodarstwie domowym.

- 2a. Osoby wymienione w ust. 2 pkt 4 podlegają jednak ubezpieczeniu społecznemu określonym ustawą, mimo pozostawania we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli została z nimi zawarta umowa o pracę w celu przygotowania zawodowego młodocianych.
3. Obowiązek ubezpieczenia pracownika powstaje z dniem nawiązania stosunku pracy, a wygasza z dniem jego ustania.
4. Zakład pracy jest obowiązany zgłosić do ubezpieczenia społecznego wszystkich zatrudnionych pracowników. W razie niezgłoszenia pracownika do ubezpieczenia objęcie ubezpieczeniem następuje z urzędu.
5. Odmowa objęcia ubezpieczeniem społecznym osoby zgłoszonej przez zakład pracy oraz objęcie ubezpieczeniem z urzędu następuje w formie decyzji.
- 5a. Minister Pracy i Polityki Socjalnej może w drodze decyzji wyłączać z obowiązku ubezpieczenia społecznego określonego w ustawie nie wymienionych w ust. 2 pkt 1 obywateli państw obcych.
6. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa zasady, terminy i tryb zgłoszenia pracowników do ubezpieczenia społecznego.

Art. 4¹.

Ubezpieczeniu społecznemu na zasadach i w trybie określonych dla pracowników podlegają osoby pobierające stypendium sportowe, z wyjątkiem osób uczących się lub studiujących w systemie studiów dziennych, jeżeli nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu z innego tytułu.

Art. 4².

1. Ubezpieczeniem społecznym w zakresie świadczeń, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 3-5, można objąć, na ich wniosek:
  - 1) małżonków pracowników skierowanych do pracy w przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i w innych misjach specjalnych za granicą, w instytutach, ośrodkach informacji i kultury za granicą,
  - 2) osoby, które z powodu stanu zdrowia swojego dziecka wymagającego - bez względu na wiek - stałej opieki oraz pielęgnacji lub pomocy w czynnościach samoobsługowych nie mogą podjąć albo kontynuować zatrudnienia, jeżeli nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu z innego tytułu; kryteria oceny stanu zdrowia dziecka stosuje się zgodnie z przepisami w sprawie uprawnienia do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej troski.
2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa wysokość i podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne oraz terminy i tryb ich opłacania.

Art. 5.

1. Przepisy ustawy dotyczące zakładów pracy stosuje się odpowiednio do osób fizycznych zatrudniających pracowników.
2. Obowiązek ubezpieczenia społecznego osób nie będących pracownikami określają odrębne przepisy.

Art. 6.

1. Dowodem objęcia ubezpieczeniem społecznym jest legitymacja ubezpieczeniowa.
2. Legitymacje ubezpieczeniowe wystawia się dla pracowników oraz dla członków ich rodzin.
3. Minister Pracy i Polityki Socjalnej w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej, w drodze rozporządzenia, określa wzory legitymacji ubezpieczeniowych, tryb ich wystawiania oraz sposób dokonywania w nich wpisów.

Art. 6a.

Do ubezpieczenia społecznego rolników stosuje się przepisy niniejszej ustawy, jeżeli ustanowiona z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników nie stanowi inaczej.

Rozdział 2**Organы wykonujące zadania z zakresu ubezpieczenia społecznego****Art. 7.**

1. Organem wykonującym zadania z zakresu ubezpieczenia społecznego jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej "Zakładem".
2. Zakład jest centralnym organem administracji państowej.
3. Zadania, o których mowa w ust. 1, Zakład wykonuje za pośrednictwem Centrali Zakładu, oddziałów oraz Biura Rent Zagranicznych.
4. W zakresie ustalonym w odrębnych przepisach niektóre zadania z zakresu ubezpieczenia społecznego wykonują zakłady pracy, organizacje spółdzielcze i społeczno-zawodowe oraz terenowe organy administracji państowej.
5. Zakłady pracy i inne jednostki, o których mowa w ust. 4, są obowiązane kierować na szkolenie specjalistyczne dotyczące ubezpieczeń społecznych pracowników, którym powierzają obowiązki z tego zakresu.

Art. 8.

1. Zakładem kieruje Prezes.
2. Prezes Rady Ministrów powołuje i odwołuje Prezesa Zakładu po zasięgnięciu opinii Naczelnego Radę Nadzorczej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, zwanej dalej "Naczelną Radą Nadzorczą".
3. Wiceprezesów Zakładu powołuje i odwołuje Prezesa Rady Ministrów na wniosek Prezesa Zakładu zgłoszony po zasięgnięciu opinii Naczelnego Radę Nadzorczej.

Art. 9.

1. Zakład podlega Ministrowi Pracy i Polityki Socjalnej.
2. Rada Ministrów na wniosek Ministra Pracy i Polityki Socjalnej zgłoszony po zasięgnięciu opinii Naczelnnej Rady Nadzorczej nadaje Zakładowi statut, który określa szczegółowe zadania oraz organizację Zakładu.
3. Prezes Zakładu, w porozumieniu z wojewodą oraz po zasięgnięciu opinii Naczelnnej Rady Nadzorczej, tworzy i znosi oddziały Zakładu, zwane dalej "oddziałami", oraz ustala obszar ich działania.
4. Prezes Zakładu może tworzyć jednostki organizacyjne Zakładu nie będące oddziałami i określać zakres ich czynności.
5. Dyrektorów oddziałów powołuje i odwołuje Prezes Zakładu w porozumieniu z wojewodą oraz po zasięgnięciu opinii rady nadzorczej oddziału Zakładu, zwanej dalej "radą nadzorczą".
6. Prezes Zakładu składa Ministrowi Pracy i Polityki Socjalnej oraz Naczelnnej Radzie Nadzorczej okresowe sprawozdania z działalności Zakładu.

Art. 10.

1. Przy Zakładzie działają komisje lekarskie do spraw inwalidztwa i zatrudnienia, które powołuje i rozwiązuje Prezes Zakładu.
2. Komisje lekarskie do spraw inwalidztwa i zatrudnienia przy oddziałach Zakładu powołuje i rozwiązuje Prezes Zakładu na wniosek dyrektora oddziału.
3. Zakres i tryb działania oraz sposób powoływanego i skład komisji lekarskich określają odrębne przepisy.

Art. 11.

1. Do zakresu działania Zakładu należy:
  - 1) stwierdzanie i ustalanie obowiązku ubezpieczenia społecznego,
  - 2) ustalanie uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz wypłacanie tych świadczeń, z uwzględnieniem przepisu art. 7 ust. 4,
  - 3) wymierzanie i pobieranie składek na ubezpieczenie społeczne,
  - 4) prowadzenie rozliczeń z pracodawcami, organizacjami spółdzielczymi lub społeczno-zawodowymi z tytułu wypłacanych przez nie świadczeń podlegających finansowaniu przez Zakład,
  - 5) kontrola wykonania przez pracodawców, organizacje spółdzielcze i społeczno-zawodowe oraz organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego obowiązków w zakresie ubezpieczenia społecznego.
2. Do zakresu działania Zakładu należy także prowadzenie prewencji rentowej, a w szczególności:
  - 1) orzekanie o potrzebie rehabilitacji leczniczej ubezpieczonych pobierających przez dłuższy okres świadczenia z tytułu czasowej niezdolności do pracy i zagrożonych stałą lub długoterminową niezdolnością do pracy,

- 2) kierowanie osób, o których mowa w pkt 1, na rehabilitację leczniczą oraz pokrywanie części kosztów tej rehabilitacji na zasadach określonych przez Radę Ministrów w drodze rozporządzenia,
  - 3) prowadzenie we własnym zakresie badań i analiz przyczyn inwalidztwa, w szczególności z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, oraz inicjowanie i wspieranie finansowo lub w innej formie badań naukowych dotyczących tej problematyki,
  - 4) współdziałanie z organami i instytucjami właściwymi do spraw prewencji rentowej, rehabilitacji leczniczej i zawodowej oraz zatrudniania osób niepełnosprawnych,
  - 5) wspieranie finansowo lub w innej formie działań mogących przyczynić się do zmniejszenia wydatków na świadczenia z tytułu niezdolności do pracy.
3. Do zakresu działania Zakładu należy również wykonywanie zadań powierzonych Zakładowi na podstawie odrębnych przepisów lub umów międzynarodowych.
  4. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego w porozumieniu z Prezesem Narodowego Banku Polskiego określi, w drodze rozporządzenia, tryb wypłaty świadczeń powierzonych Zakładowi na mocy umów międzynarodowych.

Art. 12.

Do zakresu działania Zakładu nie należą sprawy świadczeń pieniężnych, zastrzeżonych w odrębnych przepisach do właściwości Ministrów: Transportu, Żeglugi i Łączności, Obrony Narodowej, Spraw Wewnętrznych oraz Sprawiedliwości.

Art. 12a.

1. Zakład ma prawo do występowania z wnioskiem o założenie księgi wieczystej dla nieruchomości dłużnika zalegającego z opłatą składek na ubezpieczenie społeczne także wtedy, gdy dłużnikiem jest państwową jednostką organizacyjną nie będącą jednostką budżetową.
2. Wystawione przez Zakład dokumenty stwierdzające istnienie zobowiązania z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne oraz jego wysokość są podstawą wpisu hipoteki do księgi wieczystej nieruchomości stanowiącej własność zobowiązującego; jeżeli nieruchomość nie posiada księgi wieczystej, ubezpieczenie jest dokonywane przez złożenie tych dokumentów do zbioru dokumentów.

Rozdział 3

Rady nadzorcze

Art. 13.

Społeczną kontrolę nad działalnością Zakładu sprawują Naczelną Radą Nadzorczą oraz rady nadzorcze.

Art. 14.

Do zakresu działania Naczelnej Rady Nadzorczej należy:

- 1) kontrola działalności Zakładu oraz przedstawianie Prezesowi Zakładu uwag i wniosków co do wykonywania zadań przez Zakład, a w szczególności dotyczących usprawniania obsługi ubezpieczonych,
- 2) opiniowanie projektów planów finansowych Zakładu i sprawozdań z wykonania tych planów oraz przedkładanie opinii właściwym komisjom sejmowym,
- 3) dokonywanie ocen okresowych sprawozdań z działalności Zakładu oraz przedstawianie Prezesowi Zakładu wniosków wynikających z tych ocen,
- 4) przedstawianie Ministrowi Pracy i Polityki Socjalnej opinii o projektach aktów normatywnych z zakresu ubezpieczenia społecznego oraz wniosków w sprawie doskonalenia przepisów tych aktów,
- 5) rozpatrywanie projektu planów prewencji rentowej oraz akceptowanie wniosków dotyczących wspierania działań, o których mowa w art. 11 ust. 2 pkt 3 i 5,
- 6) udzielanie radom nadzorczym wytycznych w zakresie realizowania zadań określonych ustawą oraz koordynowanie działalności tych rad,
- 7) przedstawianie Prezesowi Rady Ministrów okresowych informacji o działalności Naczelnnej Rady Nadzorczej.

Art. 15.

Naczelną Radą Nadzorczą może wystąpić do Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem o odwołanie Prezesa Zakładu w razie negatywnej oceny działalności Zakładu.

Art. 16.

Do zakresu działania rady nadzorczej należy:

- 1) kontrola działalności oddziału oraz przedstawianie dyrektorowi oddziału uwag i wniosków co do wykonywania zadań przez oddział, a w szczególności dotyczących poprawy obsługi ubezpieczonych,
- 2) opiniowanie zasadności odwołań od decyzji oddziału w sprawach przekazywanych do sądu,
- 3) ocena wykonywania zadań z zakresu ubezpieczenia społecznego przez pracodawców, organizacje spółdzielcze i społeczno-zawodowe oraz organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego,
- 4) opiniowanie projektów planów finansowych opracowywanych przez oddział oraz sprawozdań z wykonywania tych planów,
- 5) dokonywanie ocen okresowych sprawozdań z działalności oddziału oraz przedstawianie dyrektorowi oddziału wniosków wynikających z tych ocen,
- 6) przedstawianie Naczelnnej Radzie Nadzorczej wniosków w sprawie doskonalenia przepisów o ubezpieczeniu społecznym oraz w sprawie funkcjonowania Zakładu,
- 7) przedstawianie okresowych sprawozdań z działalności rady nadzorczej Naczelnnej Radzie Nadzorczej.

Art. 17.

Rada Nadzorcza może wystąpić do Prezesa Zakładu o odwołanie dyrektora oddziału w razie negatywnej oceny działalności oddziału.

Art. 18.

1. Naczelną Rada Nadzorcza składa się z 36 osób.
2. W skład Naczelnej Rady Nadzorczej wchodzą:
  - 1) w jednej drugiej - przedstawiciele ubezpieczonych oraz emerytów i rencistów,
  - 2) w jednej czwartej - przedstawiciele pracodawców,
  - 3) w jednej czwartej - osoby wskazane przez Ministra Pracy i Polityki Socjalnej.

Art. 19.

1. Rada nadzorcza oddziału obejmującego swoją działalnością do 300 000 ubezpieczonych składa się z 24 osób, a rada nadzorcza oddziału obejmującego powyżej 300 000 ubezpieczonych - z 36 osób.
2. W skład rady nadzorczej wchodzą:
  - 1) w jednej drugiej - przedstawiciele ubezpieczonych oraz emerytów i rencistów,
  - 2) w jednej czwartej - przedstawiciele pracodawców,
  - 3) w jednej czwartej - osoby wskazane przez wojewodę (właściwy terenowy organ administracji rządowej stopnia wojewódzkiego).

Art. 20.

Członków Naczelnej Rady Nadzorczej oraz jej przewodniczącego powołuje, na okres czterech lat, Prezes Rady Ministrów spośród kandydatów zgłoszonych przez:

- 1) organizacje związkowe, organizacje zrzeszające ubezpieczonych nie będących pracownikami oraz organizacje zrzeszające emerytów i rencistów, z wyłączeniem partii politycznych,
- 2) organizacje pracodawców,
- 3) Ministra Pracy i Polityki Socjalnej.

Art. 21.

Członków rady nadzorczej oraz jej przewodniczącego powołuje na okres czterech lat wojewoda spośród kandydatów zgłoszonych przez działające na terenie danego województwa:

- 1) organizacje związków zawodowych, organizacje zrzeszające ubezpieczonych nie będących pracownikami oraz organizacje zrzeszające emerytów i rencistów, z wyłączeniem partii politycznych,
- 2) organizacje pracodawców,
- 3) organy administracji rządowej oraz organy samorządu terytorialnego.

Art. 21a.

Prawo zgłaszenia kandydatów reprezentujących organizacje związków zawodowych, o których mowa w art. 20 pkt 1 i art. 21 pkt 1, przysługuje ogólnokrajowej organizacji międzyswiązkowej i ogólnokrajowemu związkowi zawodowemu, o których mowa w art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. Nr 55, poz. 234 i z 1994 r. Nr 43, poz. 163).

Art. 22.

Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa organizację, zasady i tryb działania Naczelnego Rady Nadzorczej i rad nadzorczych, szczegółowe zasady i tryb powoływania ich członków oraz zasady ich wynagradzania.

Rozdział 4
Postępowanie odwoławcze**Art. 23.**

1. Od decyzji oddziału w sprawach:
  - 1) z zakresu ubezpieczenia społecznego,
  - 2) świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz
  - 3) innych świadczeń należących do właściwości Zakładu

- przysługuje odwołanie do właściwego sądu w terminie i według zasad określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, z uwzględnieniem przepisów niniejszej ustawy.
2. Odwołanie do sądu przysługuje również od decyzji Biura Rent Zagranicznych w sprawach świadczeń przyznawanych przez to Biuro oraz w sprawach przeliczenia na walutę polską i wypłaty świadczeń przyznanych przez zagraniczne instytucje, a także w sprawach przeliczenia na walutę obcą i wypłaty za granicę świadczeń przyznanych przez polskie organy rentowe.
3. Odwołanie do sądu przysługuje także w razie niewydania przez oddział lub Biuro Rent Zagranicznych decyzji w terminie dwóch miesięcy, licząc od dnia zgłoszenia roszczenia w sprawach wymienionych w ust. 1 i 2.
4. Odwołanie do sądu od decyzji nie przysługuje w sprawach, w których decyzja zależy od swobodnego uznania.

Art. 24.

1. Odwołanie wnosi się na piśmie do oddziału, który wydał decyzję, lub do protokołu sporzązonego przez ten oddział.
2. Oddział, jeżeli uzna odwołanie w całości za słuszne, może zmienić lub uchylić decyzję w terminie 14 dni od wniesienia odwołania. W tym wypadku odwołaniu nie nadaje się dalszego biegu.

3. Jeżeli oddział nie skorzystał z uprawnienia przewidzianego w ust. 2, przekazuje odwołanie radzie nadzorczej wraz ze stanowiskiem co do zarzutów podniesionych w odwołaniu.
4. Rada nadzorcza jest obowiązana zająć stanowisko w sprawie odwołania oraz przekazać je oddziałowi w terminie 14 dni od dnia otrzymania odwołania.
5. Przy badaniu zasadności odwoływania rada nadzorcza nie dokonuje oceny ustaleń lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustaleń organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, a także instytucji lub organizacji, które z mocy szczególnych przepisów są wiążące dla oddziałów.
6. Rada nadzorcza, w razie uznania odwołania w całości za słuszne, zwraca uwagę na stwierdzone uchybienia i poleca oddziałowi dokonanie ponownej oceny odwołania.
7. Jeżeli stanowisko rady nadzorczej, uznające odwołanie w całości za słuszne, zostanie przez oddział uwzględnione, oddział wydaje ponowną decyzję.
8. Jeżeli odwołanie nie zostało przez oddział w całości uwzględnione, oddział przekazuje niezwłocznie sprawę do sądu wraz ze stanowiskiem rady nadzorczej oraz z uzasadnieniem nieuwzględnienia odwołania.
9. Przepisy ust. 1 i 2 oraz ust. 8 stosuje się odpowiednio do odwołania od decyzji i ustaleń Biura Rent Zagranicznych.

Rozdział 5

Fundusz Ubezpieczeń Społecznych

Art. 25.

1. Tworzy się Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej "Funduszem".
2. Dysponentem Funduszu jest Zakład.

Art. 26.

Dochodami Funduszu są:

- 1) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 2) dotacje celowe z budżetu państwa na zrefundowanie świadczeń, o których mowa w art. 29 pkt 1, i kosztów ich obsługi oraz inne dotacje przewidziane w odrębnych przepisach, pkt 3 skreślony
- 4) zwroty nienależnie pobranych świadczeń, nie podlegające potrąceniu z wypłaconych świadczeń,
- 5) odsetki od lokat nadwyżek Funduszu,
- 6) inne przychody określone w odrębnych przepisach.

Art. 27.

Ze środków Funduszu pokrywa się:

- 1) wydatki na świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego oraz należne od Zakładu odsetki za opóźnienie w ustaleniu prawa do świadczeń lub ich wypłacie,

- 2) koszty działalności bieżącej Zakładu, rad nadzorczych, komisji lekarskich do spraw inwalidztwa i zatrudnienia, z uwzględnieniem art. 30,
- 3) wydatki Zakładu na inwestycje i remonty kapitalne,
- 4) wydatki związane z działalnością, o której mowa w art. 11 ust. 2, w wysokości nie przekraczającej 0,5% wydatków Funduszu na świadczenia pieniężne, a w tym na działalność określoną w art. 11 ust. 2 pkt 3 i 5 w wysokości nie wyższej niż 10% wydatków Funduszu przeznaczonych na działalność określoną w art. 11 ust. 2, po uprzedniej akceptacji Naczelnej Rady Nadzorczej.

Art. 28.

Zasady finansowania świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników i członków ich rodzin określają odrębne przepisy.

Art. 29.

Z Funduszu wypłaca się również zlecone Zakładowi do wypłaty:

- 1) na mocy odrębnych przepisów świadczenia pieniężne inne niż z ubezpieczenia społecznego oraz odsetki za opóźnienie w ustaleniu prawa do świadczeń lub ich wypłacie, które podlegają refundacji z dotacji celowej z budżetu państwa,

pkt 2 skreślony

Art. 30.

Koszty bieżącej działalności, o której mowa w art. 27 pkt 2, podlegają refundacji z Funduszu Ubezpieczenia Społecznego Rolników i Funduszu Alimentacyjnego w części proporcjonalnej do liczby świadczeń finansowanych z tych źródeł.

Art. 31.

Nie podlegają pokryciu ze środków Funduszu świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego, które w myśl odrębnych przepisów są finansowane ze środków zakładów pracy i organizacji spółdzielczych lub społeczno-zawodowych, a także odsetki za opóźnienie w ustaleniu prawa do świadczeń lub ich wypłacie, należne w myśl ustawy od tych jednostek osobom uprawnionym do świadczeń.

Art. 32.

1. Nadwyżkami Funduszu Zakład gospodaruje w sposób gwarantujący terminową wypłatę świadczeń.
2. Zakład może lokować nadwyżki w bankach w formie oprocentowanych lokat zwrotnych lub udziałów w przedsięwzięciach podejmowanych przez innych przedsiębiorców po uprzedniej akceptacji Naczelnej Rady Nadzorczej.

Rozdział 6

Składki na ubezpieczenia społeczne

Art. 33.

1. Składki na ubezpieczenie społeczne pracowników opłacają zakłady pracy z własnych środków za okres trwania ubezpieczenia społecznego każdego pracownika.
2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, po zasięgnięciu opinii właściwych komisji sejmowych, określa wysokość i podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne pracowników, terminy i tryb ich opłacania, zasady rozliczania przez zakłady pracy składek i wypłaconych świadczeń.
3. Rada Ministrów może ustalić dodatkową składkę na ubezpieczenie społeczne pracowników w wypadku stwierdzenia - przez okręgowego inspektora pracy Państwowej Inspekcji Pracy albo państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego - pogorszenia warunków pracy w zakładzie pracy. Rada Ministrów określa sposób stwierdzenia pogorszenia warunków pracy oraz ustala, kiedy może nastąpić zaprzestanie wymierzania dodatkowej składki.
4. Zasady opłacania składek na ubezpieczenie społeczne osób nie będących pracownikami określają odrębne przepisy.

Art. 33a.

Zakłady pracy opłacają również składki na ubezpieczenie społeczne w wysokości, terminach i trybie określonych dla pracowników w przepisach, o których mowa w art. 33 ust. 2, od świadczenia socjalnego wypłaconego w okresie urlopu górniczego oraz od zasiłku socjalnego wynikających z odrębnych przepisów lub Układu Zbiorowego Pracy dla Pracowników Zakładów Górnictwa z dnia 21 grudnia 1991 r.

Art. 34.

Od nie opłaconych w terminie składek na ubezpieczenie społeczne pracowników Zakład pobiera odsetki za zwłokę na zasadach i w wysokości określonych przepisami o zobowiązaniach podatkowych.

Art. 35.

1. Składki na ubezpieczenie społeczne pracowników oraz należności z tytułu odsetek za zwłokę i dodatkowych opłat, o których mowa w ust. 2, nie opłacone w terminie, podlegają ściągnięciu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.
2. W razie nieopłacenia składek na ubezpieczenie społeczne pracowników lub opłacenia ich w niewłaściwej wysokości, Zakład może obciążyć zakład pracy dodatkową opłatą do wysokości 100 % należnej kwoty składek.
3. Należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne pracowników ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia, w którym składka stała się wymagalna.

4. Bieg przedawnienia przerywa odroczenie terminu płatności, rozłożenie spłaty należności na raty i każda inna czynność zmierzająca do ściągnięcia należności, jeżeli o czynności tej został zawiadomiony dłużnik. Składek nie można jednak dochodzić, jeżeli od terminu ich płatności upłynęło 10 lat.
5. Zwrotu od Zakładu nienależnie opłaconych składek na ubezpieczenie społeczne nie można dochodzić, jeżeli od daty ich opłacenia upłynęło 5 lat.

Art. 36.

Przepisy art. 34 i 35 stosuje się odpowiednio do należnych, na podstawie odrębnych przepisów, składek na ubezpieczenie społeczne osób nie będących pracownikami, chyba że przepisy te stanowią inaczej.

Art. 36a.

1. Należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne pracowników oraz składek na Fundusz Pracy i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, z odsetkami za zwłokę i kosztami egzekucji, są wyłączone z postępowania układowego, o którym mowa w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo o postępowaniu układowym (Dz.U. Nr 93, poz. 836, z 1950 r. Nr 38, poz. 349 i z 1990 r. Nr 55, poz. 320).
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do należnych na podstawie odrębnych przepisów składek na ubezpieczenie społeczne osób nie będących pracownikami oraz składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za te osoby.

Rozdział 7

Zwrot nienależnie pobranych świadczeń.

Odsetki za opóźnienie w wypłacie świadczeń

Art. 37.

1. Osoba, która pobrała nienależnie świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego, jest obowiązana do ich zwrotu.
2. Za kwoty nienależnie pobranych świadczeń, w rozumieniu ust. 1, uważa się:
  - 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanowienie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania,
  - 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd Zakładu lub innego organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia.
3. Nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła oddział lub inną jednostkę wypłacającą świadczenia o zaj-

ściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane; w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata.

4. Kwoty nienależnie pobranych świadczeń, ustalone prawomocną decyzją oddziału lub Biura Rent Zagranicznych, podlegają potrąceniu z wypłacanych świadczeń, a jeżeli prawo do świadczeń nie istnieje - ściągnięciu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.
5. Przepisów ust. 3 i 4 nie stosuje się, jeżeli przepisy szczególne określające zasady przyznawania i wypłacania świadczeń stanowią inaczej.
6. Jeżeli pobranie nienależnych świadczeń zostało spowodowane przekazaniem Zakładowi przez zakład pracy lub inną jednostkę organizacyjną, właściwą w sprawach ubezpieczeń społecznych, nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość, obowiązek zwrotu tych świadczeń obciąża zakład pracy lub tę jednostkę.
7. W przypadku dokonania przez zakład pracy lub inną jednostkę organizacyjną nienależnej wypłaty świadczeń podlegających finansowaniu z Funduszu, do zwrotu nienależnych świadczeń oddziałowi są obowiązane: zakład pracy lub jednostka organizacyjna, chyba że w myśl ust. 1-5 lub z mocy odrębnych przepisów do zwrotu nienależnego świadczenia jest obowiązana osoba, która je pobrała.
8. Należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia uprawomocnienia się decyzji ustalającej należność. Przepis art. 35 ust. 4 stosuje się odpowiednio.
9. Oddział, Biuro Rent Zagranicznych lub inna jednostka organizacyjna Zakładu wypłacająca świadczenia może odstąpić od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności.
10. Przepisy ust. 1-9 stosuje się odpowiednio do nienależnie pobranych świadczeń pieniężnych innych niż z ubezpieczenia społecznego, o których mowa w art. 29 pkt 1.

Art. 38.

1. Jeżeli Zakład - w terminach przewidzianych w przepisach określających zasady przyznawania i wypłacania świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia społecznego lub świadczeń zleconych do wypłaty na mocy odrębnych przepisów albo umów międzynarodowych - nie ustalił prawa do świadczenia lub nie wypłacił tego świadczenia, jest obowiązany do wypłaty odsetek od tego świadczenia w wysokości odsetek ustawowych określonych przepisami prawa cywilnego. Nie dotyczy to przypadku, gdy opóźnienie w przyznaniu lub wypłaceniu świadczenia jest następstwem okoliczności, za które Zakład nie ponosi odpowiedzialności.
2. Przepis ust. 1 stosuje się również do organów wypłacających kolejowe emerytury i renty, a także do zakładów pracy i organizacji spółdzielczych lub społecznozawodowych, zobowiązanych z mocy odrębnych przepisów do wypłaty świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia społecznego.

3. Minister Pracy i Polityki Socjalnej w porozumieniu z Ministrem Finansów, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady obliczania i wypłacania odsetek.

Rozdział 8

Kontrola wykonywania zadań z zakresu ubezpieczeń społecznych

Art. 39.

1. Zakład przeprowadza kontrolę wykonywania przez zakłady pracy, organizacje spółdzielcze i społeczno-zawodowe oraz organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego nałożonych na nie z mocy ustawy lub na podstawie odrębnych przepisów obowiązków w zakresie ubezpieczenia społecznego, a w szczególności kontrolę:
  - 1) zgłaszania do ubezpieczenia społecznego,
  - 2) obliczania, pobierania i opłacania składek na ubezpieczenie społeczne,
  - 3) ustalania uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego i wypłacania tych świadczeń oraz dokonywania rozliczeń z tego tytułu,
  - 4) prawidłowości i terminowości opracowywania wniosków o świadczenia emerytalno-rentowe,
  - 5) wystawiania zaświadczeń lub zgłaszania danych do celów ubezpieczenia społecznego.
2. Organy kontrolne oraz izby i urzędy skarbowe są obowiązane przekazywać Zakładowi informacje o stwierdzonych przypadkach naruszenia przepisów o ubezpieczeniu społecznym.
3. Zakłady pracy i inne jednostki organizacyjne są obowiązane udostępniać organom kontrolnym wszelkie materiały, dotyczące spraw, o których mowa w ust. 1, oraz udzielać w tych sprawach niezbędnych wyjaśnień i informacji.
4. Organy administracji rządowej oraz organy samorządu terytorialnego obowiązane są udzielać Zakładowi pomocy w sprawach, o których mowa w ust. 1-3.
5. Do pracowników Zakładu przeprowadzających kontrolę stosuje się przepis art. 17, 18 i art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (Dz.U. Nr 100, poz. 442 oraz z 1992 r. Nr 21, poz. 85).
6. Pracownikom Zakładu przeprowadzającym kontrolę przysługuje miesięczny dodatek kontrolerski do wynagrodzenia w wysokości do 50% wynagrodzenia.
7. Minister Pracy i Polityki Socjalnej, w drodze zarządzenia, określi wysokość i tryb przyznawania dodatku, o którym mowa w ust. 6.

Art. 40.

1. Zakład kontroluje prawidłowość i efektywność wykorzystywania środków przyznanych na wspieranie działalności, o której mowa w art. 11 ust. 2 pkt 2-5.
2. Jednostki organizacyjne, którym przyznano z Funduszu środki na działalność określona w art. 11 ust. 2 pkt 2-5, są obowiązane udostępniać Zakładowi wszelkie materiały dotyczące tej działalności oraz udzielać w tych sprawach niezbędnych wyjaśnień i informacji.

Rozdział 9

Przepisy karne

Art. 41.

1. Kto:

- 1) nie dopełnia obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne w przewidzianym przepisami terminie,
  - 2) nie zgłasza wymaganych przepisami danych lub zgłasza nieprawdziwe dane mające wpływ na wymiar składek na ubezpieczenie społeczne bądź wymiar świadczeń z ubezpieczenia społecznego albo udziela w tych sprawach nieprawdziwych wyjaśnień lub odmawia ich udzielenia,
  - 3) nie dopełnia obowiązku wypłacania świadczeń albo wypłaca je nienależnie - podlega karze grzywny do wysokości najwyższej grzywny przewidzianej w przepisach prawa o wykroczeniach.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do należnych na podstawie odrębnych przepisów składek na ubezpieczenie społeczne osób nie będących pracownikami.